

Zaangażowanie chrześcijan w życiu społecznym, pr. zbior. pod red. ks. A. Marcola, Opole 1994, ss. 205.

Przeobrażenia lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych naszego kraju oraz ich ogromne natężenie, postawiły Kościół w Polsce wobec nowych okoliczności. Uzyskana wolność, suwerenność i demokracja wytworzyły sytuację, w której Kościół próbuje odnaleźć swoje miejsce. Stawiane mu są pytania nie nowe, ale wymagające odpowiedzi uwzględniających nowe realia. Rzetelnej odpowiedzi domaga się także pytanie o zakres zaangażowania społeczno-politycznego katolików, a szczególnie katolików młodego pokolenia Polaków. Klarowne odpowiedzi są tym bardziej wymagane, gdyż arena polityczna naszego kraju nie jest jeszcze wykrystalizowana, a na płaszczyźnie ideologiczno-światopoglądowej ścierają się poglądy liberalno-lewicowe i chrześcijańsko-prawicowe. Problem tkwi w tym, że władza polityczna pozostaje w ręku liberalno-lewicowej mniejszości, która świadoma jest dotychczasowego znaczenia Kościoła oraz jego realnej siły w kraju. W związku z tym rozpoczęto walkę o ideologiczny profil Polski, usiłując przekonać społeczeństwo, iż zagraża mu dyktatura duchowieństwa, państwo wyznaniowe, klerykalizm i fundamentalizm katolicki. Do lansowania takiej opinii w znaczący sposób przyczyniają się środki masowego przekazu, w których pojawiają się publikacje ukazujące ciągle postępujący spadek popularności Kościoła.

W tych nowych, zmieniających się nieustannie okolicznościach polscy teologowie moralisci na swoim dorocznym zjeździe, który odbył się w Poznaniu w 1993 roku, gdzie podjęli zagadnienie świadomości zaangażowania polskiego katolika w sprawy społeczno-polityczne. Niniejsza publikacja jest owocem tegoż spotkania i składa się z siedmiu referatów, które zostały wygłoszone w czasie trwania obrad. Całość poprzedzona jest krótkim wprowadzeniem ukazującym ewolucję społecznego zaangażowania w kulturze zachodniej i uzasadniającym aktualność tej problematyki.

Pierwszy referat autorstwa ks. prof. dra hab. K. Ryczana ukazuje stan świadomości polskiego katolika w perspektywie socjologicznej. Autor stwierdza, iż Kościół posiada świadomość swojej

misji wobec spraw społeczno-politycznych, nie spełnia jej bowiem w próżni, gdzieś na odludziu, lecz zawsze w konkretnych układach społecznych. Przenika on społeczeństwo, a członkowie społeczeństwa są jednocześnie członkami Kościoła, przez co te dwie rzeczywistości wzajemnie się uzupełniają. Wynika stąd duży wpływ Kościoła na całe społeczeństwo i odwrotnie. Wierzący mają – w imię dobra wspólnego – nie tylko prawo, ale i obowiązek stosownie do stanu i możliwości uczestniczyć w życiu politycznym swego kraju, co obejmuje również udział we władzy wykonawczej, sądowniczej i ustawodawczej.

W dalszej części wystąpienia autor ukazuje obraz świadomości religijnej współczesnych katolików polskich. Stan tej świadomości ukazany jest na podstawie pięciu najbardziej charakterystycznych grup katolików w naszym kraju. Przedstawione są także niektóre zakresy świadomego zaangażowania politycznego katolików polskich. Autor dochodzi do wniosku, iż katolicy w Polsce nie mają jasnej koncepcji państwa, ponieważ w minionej epoce totalitaryzmu władze państwowe zmierzały do upowszechniania światopoglądu ateistycznego. Pomieszczone zostały dwa porządki wartości: ostatecznych, które nadają sens i identyfikację osobie ludzkiej z wartościami podstawowymi, w których szuka sensu i identyfikacji społeczeństwo i państwo.

W konkluzji autor stwierdza, iż świadomość zaangażowania społecznego katolików w Polsce jest wprost proporcjonalna do ich świadomości religijnej, która z kolei uzależniona jest od wiary. Określa także najbardziej charakterystyczne typy świadomości, jakie można wyróżnić w naszym kraju. Na zakończenie stwierdza, iż zaangażowanie w sprawy dobra wspólnego narodu jest powinnością moralną każdego obywatela i katolika.

Autorem drugiego referatu jest ks. dr A. Zwoliński, w którym ukazuje szeroką panoramę historyczną nauczania Kościoła o zaangażowaniu w życie społeczne, poczynając od stanowiska Jezusa Chrystusa, a kończąc na czasach współczesnych. Prezentuje istotne zmiany w podejściu chrześcijan do uczestnictwa w życiu społecznym, jakie nastąpiły w czasach konstantyńskich, średniowiecznych i nowożytnych. Przypomina także, że ruch chrześcijańsko-społeczny sięga swymi korzeniami pierwszej połowy XIX wieku i związany jest z takimi postaciami jak: Kolping, biskup Moguncji W. von Ketteler, baron K. von Vogelsang, La Tour du Pina i członkowie Unii Fryburskiej.

W dalszej części rozważań autor prezentuje zasadnicze znaczenie w tej kwestii encykliki Leona XIII *Rerum novarum*, w której katolicy otrzymali pozwolenie na organizowanie się i branie udziału w życiu społeczno-politycznym, w celu eliminowania nadużyć. Omawia także istotną rolę Jana XXIII oraz Soboru Watykańskiego II w ewoluowaniu nauki Kościoła o uczestnictwie chrześcijan w życiu społecznym. Przechodząc do czasów najnowszych, autor stwierdza, iż zagadnienie zadań, roli i możliwości zaangażowania się chrześcijan w sprawy dzisiejszego świata, były wielokrotnie podejmowane przez ostatnich papieży. Podkreśla tu szczególne znaczenie obecnego Ojca Świętego i jego encyklik *Laborem exercens*, *Sollicitudo rei socialis*, *Centesimus annus* oraz jego licznych przemówień, które zostały wygłoszone podczas pielgrzymek i spotkań z ludźmi pracy całego świata.

Książd prof. dr hab. J. Nagórny sięgnął w swoim wykładzie do podstaw teologiczno-moralnych uczestnictwa chrześcijan w życiu społecznym. Refleksja ta zmierza w dwóch zasadniczych kierunkach. Pierwszy stanowi fundamentalne odniesienie do Objawienia, do biblijnej wizji życia wspólnotowego. Było to spojrzenie od strony wiary, nadziei i miłości ze szczególnym uwzględnieniem centralnego charakteru miłości w życiu chrześcijańskim. Było to spojrzenie z perspektywy eklezjalnego charakteru życia chrześcijańskiego, której zadania wyznacza prawda o historio-zbawczym fundamencie moralności katolickiej jako moralności Nowego Przymierza w Chrystusie. Kierunek drugi wyznacza natomiast porządek prawno-naturalny, czyli koncepcja osoby i jej miejsce w duchu chrześcijańskiego personalizmu. Autor wskazuje na potrzebę uczestnictwa w kontekście wyzwań, jakie płyną od konkretnego świata i jakie niosą ze sobą sytuacje współczesnych społeczności. Stwierdza, iż ten podwójny kierunek poszukiwań podstaw do uczestnictwa chrześcijan w życiu społecznym broni teologię moralną przed jednostronnością. Wskazuje bowiem, z jednej strony, na konieczność głębszego zaangażowania się w życie społeczne, które nie może prowadzić do zagubienia specyfiki tej chrześcijańskiej obecności w świecie, a z drugiej, że ukazywanie perspektywy zbawczej nie może oznaczać lekceważenia doczesnego wymiaru życia, nie może zamykać chrześcijan na postawę dialogu

i współdziałania w dzisiejszym pluralistycznym świecie. Chrześcijańskie uczestnictwo w życiu społecznym wpisuje się w szerszą perspektywę afirmacji świata, która nie może oznaczać utożsamiania całego życia chrześcijańskiego jedynie z zaangażowaniem w świecie.

Książd profesor stwierdza, iż powinność i kształt uczestnictwa w życiu społecznym chrześcijanin rozpoznaje zawsze w kontekście wiary w Chrystusa i Jego dzieła zbawienia. To rozpoznanie jest nieodłączne od akceptacji osobowej godności każdego z członków wspólnoty. Taki fundament i zasadniczą perspektywę życia społecznego kreśli Sobór Watykański II w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym.

W dalszej części referatu autor stwierdza, iż człowiek ma obowiązek uczestniczenia w życiu społecznym, albowiem bez tej aktywności nie jest możliwy pełny jego rozwój i wypełnianie powołania życiowego. Każdy powinien troszczyć się o rozwój życia społecznego, gdyż stanowi ono istotny wymiar ludzkiego powołania. Stąd wniosek, iż w życiu społecznym obowiązuje zawsze prymat osoby nad społeczeństwem, gdyż to właśnie osoba jest zasadą, podmiotem i celem całego życia społecznego. Konkretnie zaangażowanie się w życie społeczne winno być na stałe odniesione do wymagań dobra wspólnego, a każda decyzja chrześcijanina ma być zgodna z wyznawaną wiarą w Chrystusa i Jego wezwaniem do miłości Boga i bliźniego.

Kolejny referat ks. prof. dr hab. J. Wala, przedstawia prakseologiczne konsekwencje chrześcijańskich aktywności, do których należy wychowywać wiernych. Życie społeczne jest rzeczywistością dynamiczną podlegającą ciągłym zmianom, których tempo jest bardzo szybkie. Powolne reagowanie na rzeczywistość rodzi często zarzut pod adresem Kościoła, że ciągle się spóźnia, i w związku z tym apostołat stanowi jedynie odrabianie strat. Aby zagwarantować większą skuteczność apostołatowi społecznemu, należy wprowadzić zasadę „działanie–refleksja–działanie”. Niektóre kwestie społeczne wymagają bowiem natychmiastowego reagowania, które ma polegać na podjęciu i przeprowadzeniu rzetelnej refleksji, w czasie której winna nastąpić korekta działań identycznych lub analogicznych na przyszłość.

Autor stwierdza, że ukierunkowanie dotyczące wyboru, rodzaju i sposobu działania ma opierać się na przesłance głównej, która z kolei winna mieć charakter moralno-pastoralny. Inne przesłanki np. prakseologiczne, socjotechniczne i psychotechniczne mają jedynie charakter pomocniczy. Podkreśla także, iż aktywna obecność chrześcijan w świecie oraz ich zaangażowanie społeczne wiążą się ściśle z dwiema cnotami: sprawiedliwością i miłością. Powinnością zaś moralną chrześcijanina jest uzupełnianie zasady sprawiedliwości społecznej ewangelicznym prawem miłości, co winno przyczynić się do budowania w świecie cywilizacji miłości.

Następny prelegent, ks. dr hab. H. Skorowski podjął temat samego pojęcia zaangażowania społecznego. Stwierdził, iż aktywna obecność w życiu społecznym zakłada dwie postawy. Po pierwsze, jednostka winna być „wartościowa”, czyli odpowiedzialna za własne środowisko i po wtóre, musi odznaczać się aktywnością na rzecz dobra wspólnego. Osoba „wartościowa” dla życia społecznego to osoba zintegrowana z własnym środowiskiem i uczestnicząca w jego życiu w formie odpowiedzialności i aktywnego zaangażowania.

Autor prezentuje także podstawowe płaszczyzny zaangażowania społecznego w trzech wymiarach: kulturowym, społeczno-gospodarczym i politycznym. Stwierdzając, iż każdy chrześcijanin powinien aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym, dochodzi do wniosku, że zaangażowanie oznaczające wartościowość jednostki, przejawiające się w odpowiedzialności i uczestnictwie osoby w tworzeniu dobra wspólnego jest konsekwencją wiary.

Książd prof. dr hab. A. Marcol zaprezentował referat pt. „Wiara w Boga a społeczne zaangażowanie”. Stwierdził, że społeczno-polityczne działania chrześcijanina powinny kierować się bezpośrednio światłem ludzkiego umysłu, to jest wglądem w strukturę, funkcje i porządek rzeczywistości ziemskich. Działalność chrześcijan w tym względzie powinna być adekwatna do rzeczywistości, których bezpośrednio dotyczą. Przypominał, iż wiara i chrześcijańskie orędzie dają zabezpieczenie etyczne ważnych naturalnych prawd, a normom moralnym nadaje nową jakość. Przekonywał także, iż w pewnych kwestiach chrześcijańska wizja ma wręcz wiodące znaczenie, np. gdy etyka wskazuje na absolutne pierwszeństwo życia ludzkiego przed wartościami ekonomiczno-

-materialnymi. Zaangażowanie chrześcijańskie w polu oddziaływania rozumu i Objawienia można opisać jako troskę o sensowne ukształtowanie ludzkiego współżycia, które pozwala także bezpośrednio kierować kompetencją zawodową, pamiętającą o etycznych zobowiązaniach, które mają swoje źródło w Bogu.

Wystąpienie ks. prof. dra hab. J. Kowalskiego poświęcone było kwestii zaangażowania na rzecz ubogich. Referent zaprezentował panoramę ubóstwa w skali całego świata ze szczególnym akcentem położonym na kraje Ameryki Łacińskiej i Trzeciego Świata. Stwierdził, iż zagadnienie to dotyczy nie tylko czystych faktów lecz ciągle postępującego procesu. Następnie ukazał różnorakie możliwości rozwiązania tego trudnego problemu. Dowodził także, że musi dokonać się w społeczeństwach zmiana mentalności w rozumieniu tej kwestii, a powinna zasadzać się na przejściu do oceny ekonomii ze względu na człowieka, do oceny ze względu na człowieka ubogiego. Każdy chrześcijanin winien współpracować z ubogimi, winien żyć ich priorytetami i być otwarty na ich wysłuchanie, tutaj bowiem tkwi źródło wzajemnego ubogacania się.

Referaty wygłoszone na Zjeździe Polskich Teologów Moralistów w Poznaniu w 1993 roku i wydane w postaci artykułów pod wspólnym tytułem *Zaangażowanie chrześcijan w życiu społecznym* podejmują bardzo aktualną problematykę współczesnej rzeczywistości naszego kraju. Należy jednak powiedzieć, iż lektura tego opracowania wymaga od czytelnika znajomości podstawowych zagadnień teologii moralnej. Język użyty w wielu artykułach jest językiem naukowym, operującym technicznymi stwierdzeniami teologii moralnej.

Wydaje się również, iż w niektórych referatach, z jednej strony, zabrakło szerszego omówienia poruszanych zagadnień, a z drugiej strony, wyczuwa się zbytne rozdrobnienie niektórych aspektów.

Z pewnością jest to jednak znacząca pomoc dla duszpasterzy prowadzących parafie, a także dla duszpasterzy akademickich. Materiały zgromadzone w tej publikacji ukazują właściwą rolę chrześcijanina w życiu społecznym i dlatego z pełnym powodzeniem mogą być wykorzystane na różnego rodzaju konferencjach naukowych i spotkaniach Klubów Inteligencji Katolickiej. Powinny też okazać się cenną pomocą dla studentów i wykładowców teologii moralnej i zagadnień społecznych. Zaletą referatów jest również właściwe ujęcie problemu od strony metodologii i merytoryki.

ks. Jarosław Koral SDB – Warszawa